

Україна і СВІТ

вступ до історії
та громадянської
освіти

Марина КАФТАН, Ірина КОСТЮК, Ксенія НОВІКОВА

УКРАЇНА І СВІТ: вступ до історії та громадянської освіти

Навчальні матеріали для пілотування
у 6 класах експериментальних закладів
загальної середньої освіти

Урок 12

Київ · Світич · 2022

§ 12. Що вивчають історики

Як науковці визначають історичні факти?

Після ознайомлення з матеріалами параграфа й виконання завдань ти зможеш:

- *розповідати, що цікавить істориків у минулому;*
- *пояснювати, що таке історичні факти, наводити їх приклади;*
- *розрізняти причини і наслідки подій;*
- *ставити запитання щодо впливу історичних подій, явищ і процесів на суспільство;*
- *сформувати власне ставлення до інтересів істориків.*

1. Що є предметом вивчення істориків

1. Пригадай зміст параграфів 7, 8. Про які історичні сюжети та назви історичних книжок там ідеться? Чому вони цікавлять людей?

Літописці й перші професійні історики всю увагу зосереджували на масштабних історичних подіях. Вони розповідали про битви, сходження на престол нових королів і князів, про великі моровиці та стихійні лиха. Майже до 20 століття лише такі теми вважалися гідними історії.

Протягом останніх ста років історики й історикині почали цікавитися іншими сторонами минулого. Адже для повного розуміння давнини недостатньо розповідей про правителів і величні битви. Важливо дізнатися також про життя звичайних людей, яких оминули в літописах, хроніках, описах держав. У нас виникає багато запитань. Як жили діти в минулому? Чим займалися жінки? Як виживали люди в рабстві? Що відбувалося на територіях, про які майже не писали європейські й американські дослідники, — на тихоокеанських островах, у Південній Азії, Латинській Америці, в Африці?

Історія нашої країни також має чимало білих плям. Через відсутність тривалий час власної держави нашу історію писали неукраїнські вчені.

Першим ґрунтовним українським дослідженням стала 10-томна "Історія України-Руси" Михайла Грушевського (1866–1934), яку почали друкувати в 1898 році. Її написання, доповнення і видання зайняли 38 років. Відтоді дослідники дізналися дуже багато про історію України.

2. Розглянь **джерела 1–4**. Поміркуй, чому зазначені історичні події достатньо значущі, щоби бути предметом дослідження істориків. Обґрунтуй свою думку.

Джерело 1. Руїни Донецького аеропорту. Жовтень, 2014 р. Понад 240 днів у 2014–2015 роках українські воїни тримали оборону Донецького аеропорту. За надзвичайну мужність їх назвали "кіборгами".

Джерело 2. Люди одомашнили коней 6 тисяч років тому в степах, що простягалися від Казахстану до України.

Джерело 3. Перший кінний трамвай на території України запустили у Львові 1880 р.

Джерело 4. Запровадження в Україні власної грошової одиниці — гривні. Вересень 1996 р. Голова Національного банку В. Ющенко (ліворуч) з колегами. Через кілька років він став Президентом України.

Наші предки, так само як і ми, їли, спали, носили одяг, заводили домашніх тварин, навчалися, працювали, розважалися. Кожна із цих частинок людського життя варта уваги дослідників.

Борщ вважають традиційною українською стравою. Проте картопля і помідор, які до нього додають, не росли в Україні ще 250 років тому. Тобто ані князі, ані козаки не могли ласувати борщем. Старовинні кавуни мали товсту шкірку, мало м'якоті, яблука були кислими, а морква — фіолетовою. Ще з пів століття тому в українських крамницях непросто було купити банани, а в ресторанах не готували суші.

Простежити зміни в житті людства можна й за історією повсякденних речей, зокрема взуття й одягу. У давнину переважала ручна праця, люди мало подорожували, тому мода змінювалася повільно, діти і батьки могли носити однакові речі. При цьому в кожному селі були улюблені фасони та візерунки.

Сучасні дизайнери й дизайнерки, шевці й швачки намагаються відтворити одяг попередніх століть за старовинними малюнками, картинами, викрійками. Ти можеш знайти в ютубі численні відео про те, як виглядали костюми знаті та простих людей в різних країнах в різні епохи.

Вбрання
англійської
королеви Марії
Тюдор. Перша пол.
16 ст. Скриншот
з документального
фільму

3. Навіщо сучасники вивчають історію вбрання? Де можна використати ці знання?

Цікавий факт

Багато людей вважають, що орнаменти вишивки хрестиком існували в Україні здавна. Утім, історики з'ясували, що до популяризації цих візерунків причетні французький підприємець-парфумер Анрі Брокар та його дружина Шарлотта.

У другій половині 19 ст. в Російській імперії подружжя Брокарів створило підприємство, яке виготовляло парфуми та духмяне мило. Особливо популярним і дешевим було різнокольорове дитяче мило.

Згодом Шарлотта запропонувала загортати мило в папір з рослинним візерунком вишивки. Ці обгортки-схеми так сподобалися українкам, що вони почали переносити орнаменти на свої сорочки та сукні.

Компанія *Brocard* існує і нині.

Схеми вишивок
з брошур Брокара

4. Сформулюйте три прості й три складні запитання до першої частини параграфа. Зачитайте їх однокласникам та однокласницям. Оберіть три найцікавіші запитання. Дайте відповіді на них.

2. Що таке історичний факт

5. Як ти думаєш, що таке історичний факт? Чим відрізняються події, явища і процеси?

Перші історики не надто переймалися точністю. До появи сучасних методів дослідження багато історій про давнину неможливо було перевірити, тому їх просто переказували. Зараз учені спираються на докази, а в основі сучасної історії лежать факти.

Історичний факт — це реальна подія, що відбулася в минулому; явище, яке існувало в минулому.

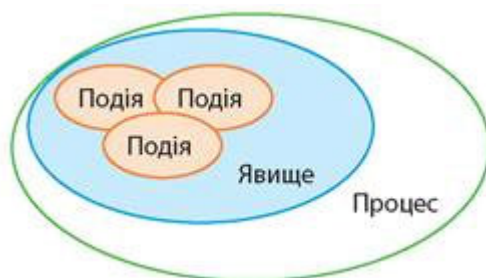
Наприклад, є такі факти: 1514 р. у битві під Оршею військо князя Костянтина Острозького перемогло московську армію; чумаки возили сіль та інші товари; конструктор ракет Сергій Корольов народився в Житомирі.

Факти — це цеглини, з яких історики будують розповіді про минуле. Однак самі по собі цеглини не утворюють будівлю, так само і факти в історії потребують пояснень. Вони вимагають відповідей на запитання: *Чому сталася певна подія? До чого вона призвела?*

Залежно від того, який вплив мали історичні факти на суспільство, їх можна поділити на три види.

Види історичних фактів	Визначення	Приклади
Історична подія	Важлива подія, що сталася в якийсь момент часу на певній території	Битва за Донецький аеропорт, заснування Одеси, Люблінська унія
Історичне явище	Сукупність пов'язаних між собою подій, що відбувалися протягом якогось часу на певній території	Колонізація Америки
Історичний процес	Послідовна тривала зміна пов'язаних між собою подій та явищ, яка не має чітких часових меж	Формування української нації

Події об'єднуються в явища, а явища та події стають частиною процесів.

Існує історичний факт: люди одомашнили коней. Його причини — потреби в їжі (молоці та м'ясі), в тягловій силі, швидкому пересуванні, довготривалий наслідок — глобалізація сучасного світу. Коли наші предки навчилися їздити верхи, вони змогли швидше пересуватися на довші відстані. Тисячоліттями коні були основним транспортом людства. Навіть потужність автомобілів досі вимірюють у "кінських силах".

6. Як ти гадаєш, чи змінився би світ, якби наші предки не одомашнили коня?

Часом історики по-різному тлумачать одні й ті самі факти. Іноді додають до них свої припущення. Це абсолютно нормально: у наукових суперечках народжується правда про минуле. Важливо лишень не плутати факти та їхні тлумачення і оцінки.

Однією з найтрагічніших сторінок української історії є штучний голод 1932–1933 років. Сучасники тих подій і нащадки недаремно назвали ці роки Голодомором.

У цей час на території України панувала радянська влада. Вона називалася так тому, що начебто керували країною ради робітників і селян. Але реальна влада належала уряду в Москві. Його представники забирали увесь вирощений в Україні врожай для продажу за кордон і потреб фабрик та заводів. Селянам не залишали навіть те зерно, яке потрібне було для приготування їжі, а також для посівної та худоби.

Найтяжчою була зима 1932–1933 років, коли в селян забирали будь-які харчі. Їх звинувачували у небажанні виконувати план хлібозаготівлі для радянської влади. Багатьох людей назвали "куркулями" і вбили або вислали в далекі краї Росії. Тисячі померли дорогою туди або вже там через холод, голод і вкрай тяжкі умови життя.

Внаслідок такої злочинної політики від Голодомору в Україні загинуло щонайменше 3,5 мільйони людей. А скільки не народилося дітей, скільки людей померло від хвороб через тривале голодування.

Довгі роки українське село не могло оговтатися від цієї трагедії. Радянська влада десятиліттями заперечувала факт створення штучного голоду, за правду карали ув'язненням. Люди пошепки переказували спогади тих, хто вижив. Правда про ці страшні події стала публічною лише через 50 років.

7. Що в цьому тексті є історичним фактом?

8. Що було причиною Голодомору, а що стало його наслідком?

9. Як, на твою думку, вплинув Голодомор 1932–1933 років на наступні покоління українців? Чому ти так вважаєш?

10. Пригадай, хто з істориків почав вивчати Голодомор в Україні.

Підсумкові запитання і завдання

1. Що досліджують історики? Запиши перелік того, що є предметом вивчення історії як науки.

2. Про що свідчить всебічний інтерес до минулого? Чому деякі історичні факти з'явилися лише протягом останніх 100–150 років?

3. Яка головна ознака історичного факту?

4. Як співвідносяться історичні події, явища та процеси?

5. Яке запитання треба поставити, щоб дізнатися про причини події чи явища?

6. Чим, на твою думку, відрізняються причини від наслідків?

Домашнє завдання

1. Поміркуй, що в кожній парі є фактом, а що припущенням або оцінкою.

- Княгиня Ольга помстилася древлянам за вбивство чоловіка. — Княгиня Ольга була жорстокою правителькою.
- Рим назвали на честь легендарного героя Ромула. — Ромул заснував місто, якому дав своє ім'я, і став його царем. Датою заснування Риму вважають 21 квітня 753 р. до н. е., коли навколо пагорба Палатин плугом було проведено борозну, що позначила межу міста.
- У середньовічній Європі всі помирали від хвороб. — Епідемія чуми забрала десятки мільйонів життів у середньовічній Європі.
- Київська Русь була розташована на перетині торгових шляхів. — У Київській Русі були дуже хороші дороги.
- Мешканці Китаю здебільшого нижчі за українців. — У Китаї немає високих людей.